

SPOLOK PRIATEĽOV TURZOVKY INFORMUJE

ROČNÍK XV.

č.6 (171)

Pripravil: IVAN GAJDIČIAR

Jednou z výrazných osobností kultúrno-spoločenského života v Turzovke na konci 19. a v prvej štvrtine 20. storočia bol učiteľ a organista Alexander Pritz. Doteraz sme si túto jedinečnú osobnosť pripomenuli stručnými medailónmi v publikáciách Turzovka 1598-1998, Osobnosti Kysúc, v novinovom článku Ivana Gajdičiara Alexander Pritz - učiteľ, národovec, organista a naposledy v monografii Turzovka krížom - krážom, kde ho, z pohľadu dejín hudby, predstavil Mgr. Pavol Kužma. Hoci nám nateraz nie sú známe žiadne informačne bohaté zdroje o jeho živote (skôr treba hľadať a skladať mozaiku jeho života z drobných úlomkov), predsa sme sa rozhodli pokúsiť sa o to. Hlavným dôvodom je, že v uplynulom roku sme si pripomenuli dve jeho výročia - 165. výročie narodenia a 85. výročie jeho smrti. Na rozdiel od predchádzajúcich autorov sa pokúsime nahliadnuť viac do jeho osobného i rodinného života, pokiaľ to umožňujú zachované archívne pramene.

Ludimagister seu
cantor praecellens

ALEXANDER PRITZ

(1847 - 1927)

Prvý problém nastal už v písaní jeho priezviska, **Pric alebo Pritz**? Porovnávali sme matričné záznamy (Pricz, Pritz), jeho vlastnoručné podpisy (Pricz), ním vydané práce (Pric) i o ňom publikované údaje (Pric, Pritz). Pochádzal z banského prostredia, kde bol citeľný nemecký vplyv. O nemeckom pôvode jeho priezviska je presvedčený aj jazykovedec Milan Majtán. Formy zápisu Pricz a Pric, sú spôsobené úpravou do maďarskej, resp. slovenskej ortografie. Po roku 1918 sa jeho meno uvádza vo forme Pritz. Preto sme aj my dali prednosť práve tejto podobe jeho priezviska.

Narodil 26. októbra 1847 v Novej Bani ako najstaršie zo štyroch detí Pavla a Márie rod. Dobrovodskej. Pritzovci boli starou novobanskou rodinou, žili tu už Alexandrovi praprarodičia ešte v polovici 18. storočia. Alexandrov otec Pavel bol baníkom, podobne ako jeho starýotec Martin Pritz. Určitým dejinným a rodinným paradoxom bolo, že Alexandrova stará i prastará matka mali rovnaké rodné priezviská i krstné mená, obe sa volali Mária Geblová. Po Alexandrovi mali manželka Pritzová ešte tri dcéry **Máriu Julianu** (*23.5. 1850 - † 3. 12. 1926), **Julianu Alžbetu** (*18. 11. 1855) a **Jozefínu** (*28. 2. 1858). Alexander bol veľmi nadaným, preto nepokračoval v rodinnej baníckej tradícii. Elementárnu školu absolvoval v rodnej Novej Bani, gymnaziálne štúdiá už navštevoval v Banskej Bystrici, v tom čase na vychýrenom kráľovskom katolíckom gymnáziu, ktoré patrilo k najlepším školám vo vtedajšom Uhorsku. Z roku 1866 sa zachoval triedny katalóg, na základe ktorého možno poukázať na jeho prospech. Známkovali sa **mravy** (chválitebný), **pozornosť** (dôrazný), **zručnosť** (neúnavný), **náboženstvo**, **latinčina**, **slovenčina**, **maďarčina**, **nemčina**, **geografia**, **matematika a úprava písma**. V jednotlivých predmetoch mal hodnotenie **eminentes - výborný**. V druhom semestri bolo hodnotenie rovnaké, ale náboženstvo bolo hodnotené

ako **praecellentes - vynikajúci**. Trochu prekvapujúce je hodnotenie spevu v druhom semestri, ktoré bolo „len“ **laudabiles - chválitebný**. Počas tohto gymnaziálneho pobytu býval na Hornej ulici 216. Do tretieho ročníka už nenastúpil, pretože vo výročnej správe je pri jeho mene uvedené, že sa nezúčastnil, chýbal. Z akých príčin nevieme. Potom študoval pedagogiku na Učitelskom ústave v Banskej Bystrici.

V roku 1869 dostal miesto **učiteľa a organistu v Kláštore pod Znievom**. Toto miesto sa stalo pre jeho ďalší život osudným. Práve v tej dobe sa tu podarilo Martinovi Čulenovi (A. Pritz ho poznal ešte ako riaditeľa gymnázia v B. Bystrici), Jánovi Gotčárovi a ďalším založiť **slovenské gymnázium**. Martin Čulen na vlastné náklady prijal učiteľa tamojšej obcej školy Alexandra Pritza pre vyučovanie spevu a hudby, keďže spočiatku malo gymnázium nedostatok finančných prostriedkov. Nakoniec strávil v Znieve päť rokov svojho života, **pôsobil na gymnáziu počas celého jeho trvania až do zatvorenia uhorskou vládou** na jeseň 1874. Slovenské gymnázium bolo počas svojej existencie neustále vystavené rôznym obvineniam z panslavizmu a útoky maďarskej tlače a jej prislúchovačov sa stupňovali. Napriek tomu sa 19. apríla 1874 podarilo položiť základný kameň novej gymnaziálnej budovy. Pri tejto príležitosti sa v Znieve stretli slovenskí národovci i početný ľud a po slávnosti zahrli znievski profesori so žiakmi divadlo. Medzi účinkujúcimi nájdeme aj meno **profesora spevu Alexandra Pritza**. Po zatvorení znievskeho gymnázia sa Alexandra Pritza ujal vtedajší **turzovský dekan a farár František Tagáni**, ktorý bol patronátom zvolený za správcu majetku gymnázia a mal s ním naložiť v prospech národa. Nie je vylúčené, že sa obaja poznali osobne už počas Pritzovho pobytu v Kláštore pod Znievom, veď **Tagáni patril medzi zakladateľov znievskeho gymnázia**. Do Turzovky prišiel Alexander Pritz pravdepodobne v roku 1875, no ešte predtým, 26. novembra 1874, sa

v Ošadnici zosobášil s **Jozefínou Šulganovou**. Odvtedy ostal na Kysuciach, kde prežil celý svoj aktívny život. V pedagogickej činnosti ako učiteľ turzovskej školy a v službe Cirkvi ako miestny organista pôsobil až do roku 1923. Zo znievskych skúseností ťažil po celý čas vo funkcii učiteľa a organistu. Bol mimoriadne oddaným synom vlastného národa a svoj vplyv prenášal aj na svojich žiakov. Učil v turzovskej ľudovej škole III. a IV. ročníky a **vyučoval zásadne po slovensky**. Až keď sa situácia vyhrotila, musel absolvovať kurz maďarčiny (hoci ju študoval aj na banskobystrickom gymnáziu) a dávať lekcie aj z tohto jazyka. Karol Körper Zrínsky však spomína, že v roku 1904, kedy býval v Turzovke, učiteľ Pritz vyučoval po slovensky a podával len základy maďarčiny. Inak sa v tom čase nedalo. So svojou rodinou býval v budove školy pri kostole (dnešné Pastoračné centrum). **V Turzovke sa mu narodilo všetkých šesť detí** a najstaršia dcéra **Štefánia** tu aj zomrela (*24. 12. 1876 - † 30. 6. 1878). O niektorých deťoch nevieme, okrem dátumu narodenia nič, iné nasledovali otca v učiteľskom poslaní. Ako druhá v poradí sa mu narodila dcéra **Mária Gabriela** (*6. 9. 1879), ďalšou bola **Františka Alojzia**, ktorá sa v roku 1913 spomína v Paštinej Závade ako učiteľka (*11. 5. 1882 - † 4. 2. 1963). Zomrela v Holíci. Po nej sa narodila dcéra **Otilia Valéria** (*2. 12. 1886), ktorá sa v roku v Turzovke 1912 aj vydala. O Pritzovej piatej, najmladšej dcére máme podrobnejšie informácie. **Helena Pritzová** (*2. 12. 1889) napodobnila otca v pedagogickom poslaní. Začínala v roku 1911 v Turzovke, tu sa spomína ešte v roku 1913. Potom odišla do Klátovej Novej Vsi (okr. Topoľčany), kde pôsobila najdlhšie a naposledy, v roku 1960 učila v Dolnej Marikovej. Po piatich dcérach prišiel konečne vytúžený prvý a zároveň jediný syn **Alexander Albín** (*25. 9. 1892 - † 18.5. 1961), jeho najmladšie dieťa. Po otcovom návrate do Novej Bane sa stal na istý čas v Turzovke organistom, ako učiteľ pôsobil v 40-tych rokoch napr. v Povine. Zomrel v Skalici.

(dokončenie nabudúce)

Mgr. DRAHOMÍR VELIČKA, PhD.

POĎAKOVANIE

Ďakujeme pani Anne Kultánovej z Čadce - Drahošanky za cenný dar pre budúce Mestské múzeum. Darovala nám materiály z pozostalosti jej svokrovcov - Jána Kultána a Márie Kultánovej, rod. Krištiakovej z ich rodinného archívu z rokov 1930 - 1948. Súbor materiálov pozostáva z „osvedčenia o národnej a politickej spoľahlivosti“, menovaciach dekrétov účastinnej spoločnosti Slovenské elektrárne (neskôr národného podniku SE) za obvodného montéra v Turzovke, vrátane pracovnej náplne a platových náležitostí a povolenia k jazde na motocykli Jawa, 2 traťové lístky Slovenských železníc s fotografiami a celkom 8 vysvedčení - z ľudovej školy, osvedčenie o prepustení zo školy po splnení školskej povinnosti, jednoročného učebného náukobehu na štátnej meštianskej škole a Štátneho ústavu pre zvelaďovanie živnosti.

V rámci prebiehajúcej zbierky priebežne zhromažďujeme **listinné dokumenty osobného a rodinného charakteru, fotografie a pohľadnice, knihy a literatúru, predmety z textilu a ostatné drobné predmety a pamiatky**. Všetci, čo sa rozhodnú predmety obdobného charakteru darovať budúcemu múzeu, môžu ich priniesť do **Kancelárie SPT (Konzerváreň), Klientskeho centra (Podateľňa MsÚ), MIC, alebo Mestskej knižnice (Dom kultúry RJ)**, kde spolu s nimi zanechajú **kontaktné údaje a adresu**.

PRIPRAVUJEME FOTOGALÉRIU „TURZOVČANIA VO SVETE“

Hoci do jubilejného V. Svetového stretnutia Turzovčanov a ich potomkov zostáva ešte viac ako jeden rok (zvolané bude 18. augusta 2013 a uskutoční sa v dňoch 15. - 17. augusta 2014), už v týchto dňoch začíname pracovať na jeho organizácii. Chceme, aby sa ho zúčastnilo čo najviac rodákov a hodláme zapojiť aj tých, ktorí sa ho pre svoj vek, veľkú vzdialenosť či inú prekážku nebudú môcť zúčastniť priamo. Našli sme spôsob, ako môžu byť v tom čase Turzovčania spolu, aj keď ich budú deliť hoci aj tisíce kilometrov...

Už **onedlho uverejníme na našej webovej stránke oficiálny plagát stretnutia**, ktorého autorom je akademický maliar Ondrej Zimka. Každý si ho bude môcť „stiahnuť“ a vytlačiť vo

formáte A4 a **odfotografovať sa s ním** pred známym objektom vo svete, ktorý je pre danú krajinu, alebo mesto charakteristický (napr. v Paríži pred Eiffelovou vežou a pod.) Fotografiu s plagátom V. SST a pripojením mena, priezviska, názvom miesta a niekoľkých slov odkazu či pozdravu rodákovi, **zašle mailom na našu adresu v termíne do 15. júla 2014**. Každého, kto tak urobí, budeme považovať za priameho účastníka stretnutia rodákov a pošleme mu o tom písomný doklad - **PAMÄTNÝ LIST ÚČASTNÍKOM V. SVETOVÉHO STRETNUTIA TURZOVČANOV A ICH POTOMKOV**. Snímku, ktorú nám pošlete, uverejníme vo fotogalérii

na našom webe a budeme ju priebežne doplňovať. Pre priamych účastníkov, ktorí prídu do Turzovky v auguste 2014, pripravíme zo zaslaných fotografií veľkú fotovýstavu. Nepochybujeme o tom, že bude zaujímavou nielen pre atraktivnosť miest vo svete, ale aj potvrdením toho, kde všade Turzovčania žijú, kam sa vybrali za prácou či za dovolenkou a že na „svoju“ Turzovku nezabúdajú.

Ak sa teda v najbližších dňoch či týždňoch chystáte do sveta, majte na pamäti aj to, že z miesta svojho pobytu by ste mali v období **od júla 2013 do júla 2014** poslať odkaz, kde všade bolo vidieť plagát nášho Svetového stretnutia.

BLAHOŽELÁME

V júni 2013 oslávia okrúhle a polookrúhle narodeniny členovia Spolku

Bc. MÁRIA VELIČKOVÁ
TurzovkaOeGA GAJDIČIAROVÁ
ČadcaMILAN PAVLÍK
Čadca

PAUL OKULIAR, čestný občan Turzovky

Želáme im všetko najlepšie, najmä pevné zdravie a v ďalších rokoch života veľa šťastia, úspechov a rodinnej pohody.

Aktuálne informácie
o činnosti nášho
Spolku

Nájdete na webových
stránkach

www.spolkpriatelovturzovky.sk